

Тарас Григорович Шевченко

Тараса Шевченко назвали Тарасом через близькість до іменин. 25 лютого, коли він народився, за юліанським календарем було свято Святого Тарасія.

Він виріс в селі Керелівка, а не Кирилівка, як пишуть у всіх підручниках. Назва села походить від сільськогосподарського інструменту “керели”, схожого на граблі.

Може скластися враження, що всі селяни були нещасними й і що сім'я Тараса була злиденною. Це не так. Тарас народився в кріпацькій, але не дуже бідній сім'ї, і належав Василю Енгельгардту з народження. До слова, Василь був племінником Григорія Потьомкіна. От в Одесі є Потьомкінські сходи. Зі свого боку, Потьомкін був фаворитом і коханцем імператриці Катерини II.

Мама Тараса була вільною селянкою, яка одружилася з кріпаком. Один із дідів за матір'ю, Яким Бойко, мав кузню й пасіку. А батько чумакував. Переповідаючи Богдана Тихолоза (*кандидата філологічних наук*), батько був далекобійником на теперішній манір, мав копійку. Також батько стельмахував. За Тихолозом – мав своє СТО. Гроші в сім'ї були. Можливо, у них навіть була слуга на господарстві, але це здогадки.

Дід Іван, який був ймовірним свідком Коліївщини, і батько Григорій були грамотними й “щонеділі читали Мінею”. У Тараса були 5 рідних братів і сестер, шоста дитина померла. Так-от, з усіх навчився читати й писати тільки він. Батько вирішив інвестувати в нього, бо бачив, що Тарас дуже вирізняється з-поміж інших.

Батько Тараса бачив, що Тарас не придатний для хатнього й сільського господарства. У його усному заповіті були такі слова: “Синові моему Тарасу з мого хазяйства нічого не потрібно. З нього буде або щось дуже добре, або велике ледащо”. Саме тому Тарас був єдиним, кого у 8 років віддали до дяківської школи. Якби в сім'ї були тотальні злидні, то коштів на дяківську школу точно не було б.

Одного разу Тарас потрапив на навчання до дяка, який зловживав алкоголем, відшмагав п'яного дяка, який спав, і втік від нього.

Історія життя Шевченка – це історія успіху кріпака. Він – “селф-мейд-мен” або людина, яка зробила себе сама. Як-от, є феномен “бразильських хлопчиків”: коли єдиний спосіб для хлопців із бразильських нетрів вибитися з бідності – стати футболістами.

А для Шевченка єдиний спосіб вибитися в краще життя – стати художником-богомазом. Це – той, хто малює ікони. У 12–15 років він був готовий ходити селами 15–20 км, шукаючи собі наставника. Це – історія про шалену жагу до знань.

Перші гроші Тарас заробив, допомагаючи відспівувати небіжчиків. Він був помічником священника.

Після смерті батька й матері все справді було сумно, але він не страждав усе життя, як про це пишуть. Коли Тараса викупили з кріпацтва, він виконував портрети на замовлення. Повернувшись в Україну, він малював дуже багатих і заможних людей за солідні гонорари.

У Тараса не трималися гроші. Він добре заробляв, але міг швидко витратити їх. Починаючи від недешевих подарунків родичам, закінчуючи тим, щоби витратити їх, гуляючи й випиваючи з товаришами.

ПРО ВИПАДКОВОСТІ, ЛЮБОВ І ФАРТ

Нам розповідають, що Тараса відправили на панщину. Тоді в Павла Енгельгардта, сина Василя, який уже помер, була потреба в хлопчику-козачку. У нас це сприймають як приниження, мовляв, “Тарас – покойовий слуга”. Але на фоні всіх його однолітків – це абсолютно інший соціальний статус. Ти не працюєш у полі, а перебуваєш у панських покоях, бачиш елементи аристократичної поведінки. З-поміж інших хлопців Тарас умів читати й писати.

Усі знають вірш “Мені 13 минало”, там ідеться про Оксану Коваленко. Якби Тараса не забрали із села, велика ймовірність, що він був би селянином і одружився би з Оксаною.

Опинившись у Вільно (*тепер Вільнюс*), коли йому було 16, він познайомився з полькою Ядвігою Гусиковською. Він був щиро закоханий і навіть опанував польську мову, щоби бути ближчим до коханої і краще розумітися. Однак тоді станове суспільство мало жорсткі рамки. Полька була вільною людиною, і вони не могли бути разом.

Ви знаєте шкільну історію про те, що геніальний художник Карл Брюллов

намалював портрет поета Василя Жуковського. Його розіграли в лотерею серед імператорської сім'ї. І насправді тоді зібрали трохи більше половини суми, яку треба було віддати.

За викуп віддали 2,5 тисячі рублів. Нині це – понад 40 тисяч доларів. Це – дуже великі гроші на ті часи, співмірні з річним доходом маленького маєтку чи села. Але це не була найбільша сума, за яку викупували художників чи інших талановитих людей.

Шевченку часто допомагали інші люди. Коли він опинився в Петербурзі, низка знайомств допомогла йому стати вільною людиною, його викупили з кріпацтва. І навколо цього є багато міфів. Йдеться про придворну еліту Петербурга, де було багато вихідців з українських земель. Вони допомагали всім “направо й наліво”. Бачачи талант, вони викупляли людей, вважаючи, що це “плюс до карми”. Так і допомогли Тарасу.

Шевченко навчався в Академії мистецтв у Петербурзі. В Академії величезну увагу приділяли античним і біблійним сюжетам. Його початкові роботи – це “Смерть Сократа”, “Смерть Лукреції”. Крім Академії, Тарас постійно самонавчався. Тоді не було Вікіпедії, а, наприклад, треба було відвідувати Ермітаж, розмовляти з іншими художниками.

До кінця життя Шевченко самонавчався в гравюрі й робив величезні нововведення. Він приїхав із заслання і сказав, що не хоче займатися олійними портретами, почав вчитися у гравера Федора Йордана. Тоді його називали російським Рембрандтом за манеру передавання світлотіні.

Коли Тараса викупили, йому було 24 роки. Сошенко, завдяки якому Шевченка викупили, писав, що в нього вселився “світський біс”. Тарас став так званим тусовщиком. Якби були клуби, він би в них ходив. А так він відвідував різноманітні зібрання, грав у карти. Це – людина, яка жила в інших реаліях, і нарешті відчула ковток свободи.

Тарас знімав квартиру разом із Сошенком. Поруч у кімнаті жила Марія Європеус. Сошенко й Тарас закохалися в неї. Ця історія про те, що Тарас – не лузер. Марія вибрала його. А взаємини із Сошенком погіршилися. Стосунки між Марією й Тарасом не були довгими. Але й у Сошенка лишилася психологічна травма, пов'язана зі втратою коханої, з якою він хотів одружитися.

Далі в Тараса не складалося з особистим життям. Під час приїздів в Україну в нього була закохана княжна Варвара Репніна. Пам'ятаємо, що в тогочасному суспільстві було важливо, хто твої

батьки і звідки ти. А княжна була онукою Кирила Розумовського, її батько був малоросійським генерал-губернатором, віцекоролем Саксонії.

Водночас, її мама допомогла Тарасові влаштуватися на роботу в Київський університет. Там був конкурс на посаду вчителя малювання, але, за протекції мами Варвари, Тарас його виграв. Тарас називав Варвару рідною сестрою, і вона, як могла, допомагала звільнити Тараса з солдатської служби, просила за нього. У княжни Варвари Тарас був другим коханням у житті. Зрештою, вона була сама до кінця життя.

Є міф, що Тарас був алкоголіком. Треба розуміти, що будь-яка богема пов'язана зі вживанням різних речовин. Тарас свого часу належав до товариства “Мочиморди” – хлопців, які “мочили морди в алкоголі”. Там, наприклад, був також Віктор Забіла, поет-романтик, якого вивчають у 9 класі. У підсумку, той пропив свій талант.

Ми знаємо поему “Кавказ”. Так-от, вона присвячена другу Тараса Якову де Бальмену. Він був членом товариства “Мочиморди” й помер на Кавказі. Шевченко, рефлексуючи смерть свого близького друга, пише другий за поширеністю текст.

Коли Тараса відправили в заслання на край імперії, він випивав. Це типова норма для солдат того часу, інакше – не витримати. У нього є багато спогадів і записів про зловживання алкоголем. Але ми не знаємо, у якій мірі.

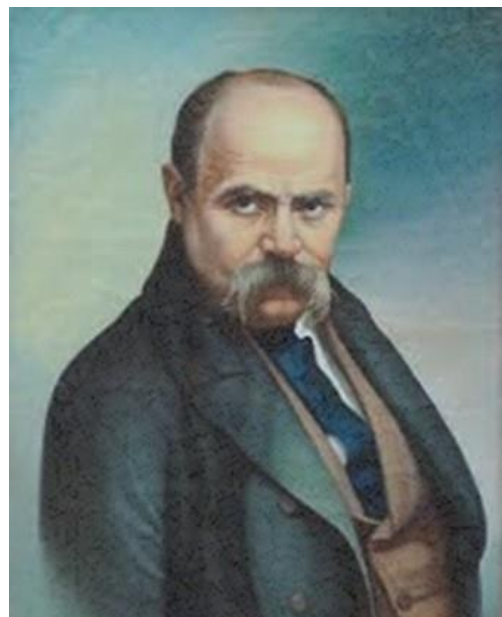
Тарас повернувся із заслання в статусі Олега Сенцова. Це – ореол мученика, якого всі хотіли побачити в Москві й Петербурзі. У тогочасному розумінні – це накрити стіл. Тарасу це набридало.

Цироз печінки, ймовірно, у Тараса з'явився після цинги й умов заслання, а не від алкоголю. До того ж наприкінці життя Тарас займався гравюрою. Вона пов'язана з ювелірною роботою. У хронічних алкоголіків трясуться руки, а в Тараса все було гаразд, він не дійшов до цієї межі.

НЕОДНОЗНАЧНИЙ ТАРАС

Живучи довго в Петербурзі, він про нього не відгукується, а пише, що любить Київ. Але там він прожив 17 років. Того часу в Петербурзі було багато українців.

Найбільший міф – що Тарас писав для селян. По-перше, селяни не вміли читати, і тільки десь наприкінці 19 століття їм почали розказувати, хто такий Тарас Шевченко. Освічені люди тоді – переважно дворяни. Його публіка – вихідці з України, які про неї пам'ятали. З 30-х років у Петербурзі була

мода на все малоросійське – українське. Це була найближча екзотика.

Перший “Кобзар”, який вийшов у 1840 році накладом 1000 примірників, розкупили за 2 тижні. Це було вау!

Тарас навчався в Академії мистецтв, мав три срібні медалі другого ступеня, але мріяв про золоту медаль першого ступеня. Тоді б за державний кошт можна було поїхати в Італію. А нам здається, що зранку до вечора Тарас мріяв про Україну.

Десь із 26 років він був суперзіркою серед вихідців з України. Навколо нього було багато масонів, але він масоном не міг бути, бо народжений у рабстві. Вони дуже вплинули на формування його світогляду. Він гостював у їхніх маєтках в Україні. Текст, який найбільше вплинув на Шевченка, – “Історія русів”. Це – літературно-політичний твір на історичну тематику, а всі вірили, що це – правда.

Це була епоха романтизму, і всі раптом зацікавилися народною культурою. І Тарас жив у цей час. У ту епоху мала бути людина, навколо якої цементувався культ. Кандидатом №2 був Пантелеймон Куліш.

Тарас не знав французьку мову. Він пробував її вчити, але не вивчив. У його арсеналі були українська, російська й польська.

Усі кажуть, що Шевченко дуже мало прожив – 47 років. Але це була більш ніж середня тривалість життя чоловіків того часу.

Точно знайдеться вчитель, який скаже, що Тарасу стоїть найбільше у світі пам’ятників. І що? Неправда, що про Шевченка знають у всьому світі. Шевченка ніхто не знає поза колишнім радянським простором. Те, що Тарасу найбільше пам’ятників у світі означає, що його культ – в основі української ідентичності.

Наші люди, коли їхали в еміграцію, сприймали Шевченка як святиню. І коли вони там оселялися, то будували церкву, школу й пам’ятник Шевченку. Наша громада так маркувала територію.

А ще були мешканці сіл між Україною й Білоруссю, які називають себе “тутейші”. Щоби поділити кордон між радянськими

Україною й Білоруссю, вирішили: села, де є портрети Шевченка, записувати українськими, села, де ця територія закінчується, – білоруськими. Це – потужний маркер ідентичності.

Шевченко хворів. Офіційно він помер від водянки. Але в нього був букет хвороб, зокрема проблеми із серцем. Мріяв перед тим оселитися в Україні, мав жінку в статусі нареченої, яка його зрадила. Він помер у Петербурзі.

Коли його друзі влаштували перепоховання, це була чи не перша акція солідарності українців у Російській імперії.

Григорій Честахівський сказав, що Шевченко колись говорив поховати його в Каневі. Це не так. Але добре, що так сталося. Бо в Києві – багато похованих героїв, а в Каневі – один.

Тарас зробив усе, щоби ми героїзували й багато знали про козаків. Наприклад, про гайдамаків ми знаємо не з підручників історії, а з поеми “Гайдамаки”.

Культ Шевченка виник ще за його життя, почав зміцнюватися після смерті й перепоховання. Тоді 90% етнічного українства були селянами, тому Тарас майже всюди в шапці та кожусі – образ мав бути простим і зрозумілим. Радянській владі це також було зручно. Тому з’явилася формула “поет-революціонер-демократ”, яка означала мало не “комуніст”.

Натомість, Тарас – міський чоловік. Якщо ви заберете історію народження в кріпацькій сім’ї, то з 15 років він жив у Вільно (*тепер Вільнюс.*), а потім – протягом 17 років у Петербурзі. Це людина, вихована в столичній міській культурі, дуже європеїзованому місті. Він був частиною мистецької еліти Петербурга й душею компанії. Якби Тарас Шевченко жив сьогодні, то був би відомим, доволі скандальним блогером і успішним митцем.

